

The image of the fallen woman absorbed the impact of times and society, undergoing aesthetic, philosophical, and political influence. In works of art this image performs a variety of functions – from frustration and requests for assistance to the protests and attempts to «save souls» who are close by. The image is manifested at different levels: plot-compositional, aesthetic, problem-themed.

To create this image writers usually prefer elements of psychoanalysis and internal monologue. Artistic detail is considered to be one of the most important basis for creating an artistic image.

Key words: image of fallen woman, courtesan, romance, realism, psychoanalysis, social environment.

Стаття надійшла до редколегії
23.04.2013 р.

УДК 821.161.1.09

Катерина Мельник

Урбаністичний простір у «губернаторській» мемуаристиці Волині першої половини XIX століття

У статті проаналізовано художнє відображення та роль урбаністичного простору в «губернаторській» мемуаристиці Волині доби романтизму. Узагальнено предметно-тематичні домінанти, функції топосу губерньського центру, реалізованого в російськомовній мемуаристиці, окреслено, що в мемуаристів-посадовців проблематика волинського урбаністичного простору становить контамінацію польської, української, єврейської та російської культур.

Ключові слова: мемуаристика, урбаністичний простір, губернаторська мемуаристика, українська російськомовна література, Волинь.

Постановка наукової проблеми та її значення. Основними містами у Волинській губернії, які реінтерпретували українські, польські й російські мемуаристи, були зазвичай Володимир-Волинський, Дубно, Житомир, Ізяслав, Ковель, Кременець, Луцьк, Новоград-Волинський, Овруч, Острог, Рівне та Старокостянтинів. У творчості авторів Правобережної України переважало висвітлення рустикального пейзажу, який набував сакралізованого значення та протиставлявся урбаністичному простору.

Вивченням урбаністичного простору займалися літературознавці Ю. Лотман, В. Топоров, Т. Возняк, С. Павличко та ін. Волинський *текст* був об'єктом досліджень В. Єршова [2] та Л. Оляндер [9], які підкреслюють наявність і горизонтального, і вертикального простору в ньому. В. О. Єршов, вивчаючи урбаністичний часопростір в мемуаристиці українсько-польського пограниччя доби романтизму, робить висновок, що Правобережне місто розглядалося як необлаштований, небезпечний, навіть як екзотичний, карнавальний простір, місце вимушеного тимчасового перебування [2, с. 264]. Тому доцільно проаналізувати рецепцію урбаністичного простору саме в російськомовній «губернаторській» мемуаристичній літературі.

Мемуаристику Правобережної України доби романтизму представлено розгалуженою піджанровою системою, на модифікації та асиміляції якої можуть впливати паралітературні властивості тексту, серед яких, наприклад, сфера діяльності автора. Завдяки цьому можна виокремити мемуаристику губернаторську, військову, повстанську чи сімейну [2], що має органічні інтертекстуальні та архітекстуальні зв'язки. Головною особливістю макротексту волинської губернаторської мемуаристики, яку характеризує ретроспективна оповідь тих царських посадовців, що виконували державні функції на Волині, є мова, а саме російська, – обов'язковий атрибут модифікаційної губернаторської належності. Ще однією характерною ознакою саме губернаторської мемуаристики є ставлення її авторів до простору, де вони перебували, завдяки покладеним на них обов'язкам, тому рецепція художнього простору посадовцями є ще однією ознакою порівняно із жителями губернії чи мандрівниками в ній.

До творців губернаторської мемуаристики Волині першої половини XIX ст. слід віднести генерал-ад'ютанта Є. Ф. Комаровського (1769–1843), автора «Записок графа» [3], який у 1810-х рр.

виконував царські доручення на Волині та Поділлі, ад'ютанта волинських губернаторів О. П. Масло-ва (1837–1839), Г. С. Лашкарьова (1839–1844) та М. І. Мамаєва (1815–1885), який написав «Записки» [4], і волинських губернаторів у 1831–1837 рр. А. П. Римського-Корсакова (1784–1862), син якого в «Літописі мого музикального життя» [11] залишив спогади про батька, та в 1852–1855 рр. М. П. Синельникова (1805–1892), творця мемуаризованих «Записок сенатора» [12]. Є. Ф. Комаровський та М. І. Мамаєв не були губернаторами, але виконувані ними царські доручення дають можливість долучити їх за цеховою належністю до губернаторської мемуаристики.

Предмет нашого вивчення – особливості зображення урбаністичного простору губернського центру м. Житомира у творчості російських посадовців. **Актуальність** дослідження пов'язана зі значимістю постатей царських службовців у контексті історії Російської імперії XIX ст. та зображенням художнього простору в мемуаристичних творах. **Мета** статті – визначити предметно-тематичні домінанти, функції урбаністичного простору, реалізованого в губернаторській мемуаристиці Волині через художнє відображення Житомира першої половини XIX ст.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Топос міста як «предметно-смилова даність, відтворена в тексті сукупність міських реалій, окреслених і локалізованих у певних часово-просторових межах» [1, с. 145], відображений у творчості російськомовних мемуаристів як упорядкований або хаотичний простір. Місто в досліджуваних записках виступає не просто складовою частиною часопростору та місцем розгортання подій. Це образ-явище, що існує в сукупності матеріальних ознак та предметів, культурно-соціального середовища, що безпосередньо впливає на автора.

Образ міст Волинської губернії чи окремі їх елементи не однакові в досліджуваних записках. На сприйняття міста мемуаристом впливають особливості часової характеристики, емоційно-психологічний стан автора, власні асоціації та особисті враження, оскільки посадовці найчастіше були вихідцями з великоросійських губерній, а Волинь значно відрізнялася своїм устроєм та складом населення, про що зазначали і М. І. Мамаєв, репрезентуючи звернення Миколи I до дворян Правобережжя: «Я знаю, – сказав він, – як важко керувати вами, панове. Найкращий губернатор з моїх великоросійських губерній в цьому краї може бути тільки посереднім, але кожен посередній із ваших буде там найкращим!» [7, с. 451], і М. П. Синельников, цитуючи генерал-ад'ютанта Д. Г. Бібікова: «Місцеві обставини і характер населення Волинської губернії вимагають від губернатора особливої твердості та діяльності, якості, <...> які не так потрібні у великоросійських губерніях» [13, с. 389]. А. П. Римський-Корсаков визнавав, що повинен поєднувати суворий нагляд за шляхтою та поблажливість до її становища [8, с. 114]. Пізніше в «Літописі мого музикального життя» М. А. Римський-Корсаков згадував про батька, що «він пішов (з посади губернатора. – К. М.) в кінці 30-х років у відставку очевидно тому, що його м'який характер не відповідав вимогам, які висувала до нього місцева влада, зусилля якої були направлені для утиску поляків» [11, с. 26]. Отже, у мемуаристичному творі домінують згадки про населення Волині – польську шляхту, яку влада намагалася тримати під контролем. Міському населенню виділено окрему роль у художньому просторі мемуаристичного мегатексту російських губернаторів. Про заслуги М. І. Комбурля Є. Ф. Комаровський писав: «і буйних поляків умів тримати в порядку» [3, с. 128], що перегукується із вищезгаданими словами М. А. Римського-Корсакова. Про складні умови государевої служби, а саме, як характеризує їх М. П. Синельников, – «ополяченість населення» [13, с. 395], де переважають «поміщики-католики» [13, с. 393], йдеться і в «Записках сенатора». У мемуаристичних «Записках» М. І. Мамаєва об'єктом оповіді стає саме контамінація культур: ад'ютант звертає увагу на візника-малоросіянина [5, с. 791], євреїв із «лукавими очима», які наполегливо пропонували свої послуги [5, с. 791], поляків та занурення в їхні традиції, зокрема, під час відвідання весілля дочки генерала М. Коженьовського [5, с. 793] і, звичайно, росіян, наприклад, О. П. Маслової та Г. С. Лашкарьова, під керівництвом яких він працював.

Наявність диспозицій «свій – чужий», «свій – інший» була зумовлена позалітературними та позатекстовими впливами, серед яких виокремимо геополітичну специфіку регіону, який відрізнявся від звичних центрально-російських етнічним та релігійним, політичним та культурним розмаїттям, що, у свою чергу, вплинуло на сприйняття міського простору російськомовними мемуаристами. Освоєння в «чужому» для них міському просторі проходило ряд етапів, тож коли Є. Ф. Комаровський уперше вирушав до Правобережної України, зазначав: «Я відчував себе нездоровим, а це призначення (комендантом у Кам'янець-Подільську фортецю. – К. М.) ще більше зіпсувало моє здоров'я» [3, с. 66].

Знаючи особливості Правобережжя, він зізнавався, що «був майже у самотності» [3, с. 128], але після приїзду дружини, завдяки генералу М. І. Комбурлею, «життя в Житомирі було досить приємним» [3, с. 128]. А. П. Римський-Корсаков також брав активну участь у світському житті міста. Причиною цього було розуміння губернатором необхідності налагоджувати стосунки з місцевим дворянством та формувати авторитет державної влади [8, с. 114].

М. І. Мамаєв по приїзді у місто зазначав: «А я, який звик до російських міст, думав, що їду все ще тільки в передмісті, таким Житомир був бідний своїми побудовами» [5, с. 791]. Ад'ютант служив на Волині чотири роки, за цей час він неодноразово їздив з губернатором, коли той робив ревізії у містах та містечках губернії, збираючи та переосмислюючи спогади про історичні події, що, звичайно, поширювало візію автора (Новоград-Волинський, Корець, Кременець, Острог, Дубно, Рівне, Луцьк, Заслав, Славута). І хоча спочатку той простір він сприймав, як «чужий», через певний час, коли автор повинен був залишити Житомир, він пише: «Я з сумом попрощався з Житомиром» [6, 48], тобто поступово змінилося ставлення службовця до губернії та дихотомія «свій – чужий» вже не відображалася у його сприйнятті.

Схожі мотиви можна простежити і у М. П. Синельникова, який не сприймає необхідність переїзду та зміни місця служби: «Ніякі мої умовляння про те, щоб залишити мене у Володимирі не мали успіху» [13, с. 389] та характеризує цю землю як «край, зовсім мені невідомий» [13, с. 390]. Велике значення для губернатора мало побутове облаштування життя. Ще до приїзду він зазначає, що «губернаторський будинок в Житомирі старий та не вмебльований» [13, с. 390]. Але з часом ставлення до Волині змінюється, губернатор прикладає зусилля для покращення життя краю і, врешті-решт, багато років потому пише, що Волинь для нього «до цього часу дорога» [13, с. 397] (це майже через двадцять років) і «важко мені було розлучитися з Волинською губернією» [13, с. 397]. Ще одна особливість відображення художнього простору в губернаторській мемуаристиці у тому, що волинський урбаністичний простір був не просто незвичний для посадовців, а й небезпечний: «В той час як у великоросійських губерніях спокійно віддавалися своїм щоденним мирним заняттям, на Волині люди, які служили державі, або зникали безвісти, або зникали в пожежах. Згасала будь-яка впевненість у самозбереженні» [5, с. 801].

Найважливішою будівлею в художньому просторі Житомира для посадовців був будинок губернатора, який справляв досить суперечливе враження на росіян. М. І. Мамаєв вирішив, що це госпіталь, і розчарувався, дізнавшись правду, але певний час потому внутрішнє убранство він описував без емоцій: «Я перемістився в бачений уже мною “госпіталь”. Двері поруч з “парадним” під'їздом вели у відведене для мене приміщення, яке складалося із вхідних сіней, лакейської, великої кімнати, яка була і прийомною, і вітальнею одночасно, і поруч інша, менша, де була наша спальня» [5, с. 791]. Пізніше додаючи: «Меблів, дуже пристойних, було скрізь вдосталь» [5, с. 791]. Ці свідчення суперечать словам іншого губернатора щодо стану губернаторського будинку, коли М. П. Синельников прибув туди на службу, а це майже через п'ятнадцять років після від'їзду М. І. Мамаєва. Те вмеблювання та інтер'єр, які дивують ад'ютанта, залишилися ще від розкішного життя губернатора М. І. Комбурлея, про яке згадує Є. Ф. Комаровський [3, с. 128] і М. І. Мамаєв [5, с. 792]. Доповнюють ці слова і думки А. П. Римського-Корсакова [11, с. 114], який указував на високий рівень життя поміщиків та їх заможність.

Із рівнем забезпеченості поміщиків контрастував вигляд міста. Для М. І. Мамаєва погляд на Житомир був поглядом ззовні, його враження та ставлення до урбаністичного простору цього міста складалося на основі побаченого ним раніше. Він нівелює житомирський простір, указуючи на велику кількість недоліків, зокрема, на «бідність побудови і взагалі жалюгідний стан Житомира» [5, с. 800], однак одразу намагається виправдати такий стан речей, пояснюючи, що це можна вибачити «до певної міри тому, що тоді він (Житомир. – К. М.) ще не був затверджений губернським містом» [5, с. 800].

Незважаючи на згаданий посадовцем низький рівень благоустрою та пізніші спроби М. П. Синельникова зробити репланування, освіта розвивалася як у звичайному губернському місті: «Діти їх (поміщиків. – К. М.) виховувалися в місцевій гімназії і в жіночому училищі» [13, с. 394]. Але це не змінювало небажання людей переїжджати до губернського центру, на що вказує М. І. Мамаєв: «В Житомирі, крім службовців, ніхто не жив» [5, с. 800]. І якщо освітнє життя розвивалося певною мірою, то культурний розвиток залишав бажати кращого: «Разом з виборами почалися банкетні, але балів не було» [5, с. 800]. Про те ж саме говорить М. П. Синельников: «По закінченню виборів дво-

рянство дало обід» [13, с. 393], але немає жодної згадки про проведення балів у місті. На наявність чи відсутність балів та рівень їх проведення звертали увагу передусім російські мемуаристи, тому що у великих російських містах їх проведення було нормою.

Одним з об'єктів художнього простору Житомира важали сад: «Біля губернаторського будинку був невеликий сад, чудово розташований, з деревами, про які в наших містах і уявлення не мають, і виритим ставком» [5, с. 793]. Таке відображення елементів урбаністичного простору у спогадах М. І. Мамаєва перекикається із «Записками сенатора» М. П. Синельникова: «Влаштувавши вечори для спільноти в обробленому мною клубі, я відкрив для публіки, яка не мала міського саду, свій губернаторський сад» [13, с. 394].

Відтворюючи міський простір Житомира в «Записках» М. І. Мамаєва, декілька разів ідеться про речі, які дивують автора, а саме: «крива вулиця» [5, с. 799], «огидна бруківка» [5, с. 799]. Узагальнюючи, він повідомляє: «Перше враження, яке справив на мене Житомир, було не на його користь. Щось буде далі?» [5, с. 791]. Зовсім іншу конотацію має художній простір Житомира в «Записках сенатора» М. П. Синельникова, який нагадує статистичний звіт: автор скурпульозно описує облаштування міста та губернії, а емоційне ставлення до них виражає стримано. У «Записках сенатора» на перший план виходить розбудова міста, тому більше уваги приділено тим об'єктам, які вдалося покращити, а саме: «шосе від міста Києва до Новограда-Волинського» [13, с. 395], житомирський собор, губернаторський будинок, театр [13, с. 395]. Якщо губернатор М. П. Синельников звертає увагу на результати перебудови міста, яку він виконав, то його попередник М. І. Мамаєв описує і самі будівлі, і особливості їх побудови: «Будинки більшою мірою були невеликі, дуже непримітної архітектури, були і кам'яні, але більше за все мазанки; побудова останніх була преоригінальна» [5, с. 798]. Для ад'ютанта губернатора такий стиль побудови є ще однією нелогічністю в тоді ще «чужому» для нього місті.

Житомирський театр як осередок культурного життя міста слугує сакральним репером урбаністичного простору. Хоча в мемуарах посадовці оцінюють його по-різному, М. І. Мамаєв секуляризує його, виражаючи емоційну візію та вказуючи на значну кількість недоліків, зовнішнє оформлення: «В Житомирі був і театр, але, Боже мій, що це за театр! Дерев'яна напівзруйнована будівля, в ясну ніч можна було бачити крізь стелю і кришу, зірки на небі, а в нещасну погоду дощ, як крізь сито, лив в партер і ложі. <...> Штори всі в дірках, куліси в лахміттях. Актриса або старі, або страшні. <...> П'єси гралися на російській і польській мовах, на останній переважно» [5, с. 801]. Художній опис театру виражає секуляризоване ставлення автора до нього: і про саму будівлю, і про її оформлення, і про професіоналізм акторів та цікавість вистав, що засвідчує нівелювання культурних здобутків провінційного, до того ж переважно польськомовного міста. Зовсім інше ставлення виражено в «Записках сенатора» М. П. Синельникова: автор має оптимістичне бачення щодо перебудови театру, організувавши добровільний збір коштів: «я зайнявся побудовою <...> театру» [13, с. 394].

Особливим фактом у художньому полотні мемуаристичного тексту Є. Ф. Комаровського є описана страта Жевуського, «який був наглядцем наших провіантських магазинів, які він передав недругу» [3, с. 131]. Не вказуючи на конкретно-просторові деталі, автор акцентує увагу на самій події, а не її місці, але інформація про кількість присутніх там дає змогу аналізувати це місце як те, куди «стікався натовп»: «В назначений день для езекуції, понад житомирський батальйон <...>, приведено було, за моїм розпорядженням, три запасні ескадрони для збереження порядку. Коли поляки побачили таку військову силу, нічого зробити не наслідилися; Жевуського було розстріляно без будь-якого з їх сторони втручання. Однак поляки пізніше на тому місці, де було зарито тіло розстріляного Жевуського, поставили пам'ятник» [3, с. 131]. Схожа за семантикою подія згадується й у М. І. Мамаєва: «На величезній площі, перед лаврою, було влаштовано ешафот <...>. До назначеного часу війська оточили ешафот, построївшись в каре. Ми встали всередину, а за військом вмістилося незліченне число різної статі людей, між ними виднілися дами, дуже пристойно одягнені» [7, с. 433]. Страта в художньому полотні «Записок» набуває звукового наповнення: дзвони, барабани. За Х. Ортега-і-Гасетом, натовп – це якісна однорідність, суспільна безформність, це людина, що не відрізняється від інших, а є повторенням загального типу [10, с. 17]. І незважаючи на таку об'єднаність у натовпі, люди в місті найбільш відокремлені, а сам натовп загрожує людині втратою її ідентичності.

Висновки. Досліджуючи предметно-тематичні доміанти, функції топосу міста, реалізованого в губернаторській мемуаристиці Волині через художнє відображення, окреслено, що в російсько-мовних мемуаристів проблематика волинського урбаністичного простору становить контамінацію польської, української, єврейської та російської культур. Образ міста в добу романтизму все частіше ставав об'єктом рецепції мемуаристів, несучи в собі позитивну або негативну конотацію. Церкви, костьоли і синагоги, гімназія і театр – найбільш відомі його об'єкти. На основі досліджених текстів світ міського простору в мемуаристичному дискурсі доби романтизму дискретний. Для нього характерні і суперечливі, і гармонійні локуси урбаністичного пейзажу, що залежить від суб'єктивних та об'єктивних умов. У розумінні царських посадовців Житомир – небезпечний та нелогічний простір. У поєднанні рустикальний та урбаністичний простори становлять мегатекст мемуаристики Волині, тому подальше дослідження взаємодії урбаністичного та рустикального художнього простору буде логічним продовженням цієї статті.

Джерела та література

1. Вихор І. Поетичний топос міста та його тематичні різновиди / І. Вихор // Нова педагогічна думка : наук.-метод. журн. – 2010. – № 3. – С. 145–153.
2. Єршов. В. О. Польська мемуаристична література Півночі України доби романтизму : монографія / В. О. Єршов. – Житомир : Полісся, 2010. – 454 с.
3. Записки графа Е. Ф. Комаровского. – М. : Внешторгиздат, 1990. – 176 с.
4. Мамаев Н. И. Записки / Н. И. Мамаев // Исторический вестник (СПб). – 1901. – Т. 83. – № 1. – С. 40–76 ; № 2. – С. 471–508 ; № 3. – С. 888–920 ; Т. 84. – № 4. – С. 46–83 ; № 5. – С. 480–517 ; № 6. – С. 864–905 ; Т. 85. – № 7. – С. 26–75 ; № 8. – С. 417–438 ; № 9. – С. 784–827 ; Т. 86. – № 10. – С. 46–72 ; № 11. – С. 428–470 ; № 12. – С. 864–882.
5. Мамаев Н. И. Записки / Н. И. Мамаев // Исторический вестник (СПб). – 1901. – Т. 86. – № 11. – С. 428–470.
6. Мамаев Н. И. Записки / Н. И. Мамаев // Исторический вестник (СПб). – 1901. – Т. 85. – № 9. – С. 784–827.
7. Мамаев Н. И. Записки / Н. И. Мамаев // Исторический вестник (СПб). – 1901. – Т. 86. – № 10. – С. 46–72.
8. Маркевич О. В. Адміністративний портрет волинського губернатора А. П. Римського-Корсакова / О. В. Маркевич // Культурний простір Житомирщини–Волині ХІХ–ХХ ст. : матеріали Всеукр. наук.-краєзн. конф. (24 квіт. 2012 р., м. Житомир) У 2-х т. Т. 1 / голов. ред. М. Ю. Костиця. – Житомир : Вид. М. Г. Косенко, 2012. – 372 с.
9. Оляндер Л. К. Волинський текст в українській та польській літературах (ХІХ–ХХ ст.) : монографія / Л. К. Оляндер. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. – 236 с.
10. Ортега-і-Гассет Х. Навала мас / Х. Ортега-і-Гассет // Ортега-і-Гасет Х. Вибрані твори. – К. : Основи, 1994. – С. 15–139.
11. Римский-Корсаков Н. А. Летопись моей музыкальной жизни / Н. А. Римский-Корсаков. – М. : Музыка, 1980. – 454 с.
12. Синельников Н. П. Записки сенатора / Н. П. Синельников // Исторический вестник. – СПб., 1895. – Т. 59. – № 1. – С. 39–75; № 2. – С. 380–397; № 3. – С. 721–736; Т. 60. – № 4. – С. 45–57 ; № 5. – С. 388–397; № 6. – С. 693–711; Т. 61. – № 7. – С. 27–46.
13. Синельников Н. П. Записки сенатора / Н. П. Синельников // Исторический вестник (СПб). – 1895. – Т. 59. – № 2. – С. 380–397.

Мельник Екатерина. Урбаністическое пространство в губернаторской мемуаристике Волини первой половины ХІХ века. В статье проанализированы художественное отображение и роль урбаністического пространства в губернаторской мемуаристике Волини эпохи романтизма. Обобщены предметно-тематические доминанты, функции топоса губернского центра, реализованного в русскоязычной мемуаристике, очерчено, что у мемуаристов-чиновников проблематика волинского урбаністического пространства составляет контаминацию польской, украинской, еврейской и русской культур.

На основе исследуемых текстов сделан вывод, что мир городского пространства в мемуаристическом дискурсе эпохи романтизма дискретный. В восприятии царских чиновников Житомир – опасное и нелогичное пространство, а сам город – это образ-явление, которое существует в совокупности материальных признаков и предметов, культурно-социальной среды, которые непосредственно влияют на автора. В зависимости от объективных и субъективных условий для городского пространства в «губернаторской мемуаристике», характерны и спорные, и гармоничные локусы урбаністического пейзажа.

Ключевые слова: мемуаристика, урбаністическое пространство, губернаторская мемуаристика, украинская русскоязычная литература, Волинь.

Kateryna Mel'nyk. Urban Area in the Governor's Memoirs of Volhynia in the First half of XIX Century. The display and the role of urban area in "governor's" memoirs of Volhynia romantic period are explored in the article.

Generalized the subject-themed dominant, functions of Zhytomyr's topos, implemented in the Russian memoirs of Volhynia, outlined that problematic of urban space by memoirists-officials in Volyn is the contamination of Polish, Ukrainian, Jewish and Russian cultures. Based on the studied texts the conclusion is made that the world of urban space in the memoir's discourse of the Romantic era is discrete. Zhytomyr is a dangerous and illogical space in the perception of the tsar's officials, and the city is an image and phenomenon that exists in the aggregate of material attributes and objects, cultural and social environment, which directly affect the author. The urban space in the «governor's» memoirs are characterised by the controversial and harmonious loci of the landscape depending on the objective and subjective conditions which are revealed in the article.

Key words: memoirs, urban space, the governor's memoirs, Ukrainian-Russian literature, Volyn.

Стаття надійшла до редколегії
10.04.2013 р.

УДК 821.111 (73)-3.09

Олена Нагачевська

Трансформація готичної літературної традиції в сучасному романі США

У статті простежуються основні тенденції розвитку готичної традиції в літературі США, визначаються константи поетики готичного роману: готичний хронотоп (замковий), лейтмотиви родинного прокляття, розпаду родинних зв'язків, утечі, переслідування, руйнування. Обґрунтовується поява «неготичного» нарративу й досліджуються його основні риси на прикладі аналізу творчості американської письменниці Джойс Керол Оутс.

Ключові слова: готична традиція, трансформація готичної традиції, романтичний роман «gomanse», постготична проза, неготика.

Постановка проблеми та її актуальність. У літературознавчому дискурсі явище «готика», або «готичний роман», висвітлювали як передромантичний феномен науковці Великої Британії на межі XIX–XX ст. Генрі Бірсом («A History of English Romanticism in the XVIII Century», 1899), Едіт Біркхед («The Tale of Terror. A Study of the Gothic Romance», 1921), Вільбуrom Кроссом («The Development of the English Novel», 1948), Меррі Кілгуп («The Rise of the Gothic Novel», 1995) та ін. Упродовж 60-х років XX ст. важливість готичної традиції в англійській та американській літературах аналізували у своїх працях Е. Беркхед, Д. Варма, М. Седлір, а також М. Саммерс («A Gothic bibliography», 1964). У наукових розвідках російських і українських дослідників (А. А. Анікст, І. В. Вершинін, В. М. Жирмунський, С. Н. Зенкін, Г. А. Єлістратова, М. Б. Ладигін, А. Н. Луков, А. Н. Макаров, Н. О. Соловійова, А. А. Чамеєв, Т. Н. Денисова, І. В. Лімборський, О. Ю. Білоус, Т. Стовбун та ін.) ґрунтовно досліджується проблема передромантизму як перехідного явища в літературі. Наприкінці XX – на початку XXI ст. «готієвісти» Великої Британії та США долучають готичну літературну традицію до низки факторів, що є визначальними в літературно-історичному процесі розвитку літератури XIX–XX ст. Незаперечним стає факт важливості функціонування традицій готичного та романтичного романів (gomanse), що трансформувалися під впливом романтизму, реалізму, естетизму і сьогодні посідають одне з чільних місць. Про це свідчить актуалізація в художній практиці митців багатьох передромантичних і романтичних поетологічних складників готичного роману (готичний хронотоп, лейтмотиви родинного прокляття, переслідування, втечі, двійництва, метаобрази лабіринтів, підвалів, склепів та ін.), а також змістовного й етичного комплексу (провіденціалізм, діалогічність, поліцентризм), психологічних нововведень (емотивність і техніка suspense). Так, готичний роман поступово змінює свій «маргінальний» статус периферійного жанру, посилюється його вплив на розвиток сучасної літератури, про що свідчать теоретичні викладки М. Саммерса, Дж. Уїлта, В. Сейджа.

Науковці Л. Фідлер, Ф. Боттінг, Л. Буелл наголошували на важливості передромантичної готики як попередника жанру «gomanse» для процесу становлення роману США. Н. Фрай визначав величезний